

REALIZACJA PROGRAMU ROLNOŚRODOWISKOWEGO W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

Katarzyna BRODZIŃSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa,
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska

Słowa kluczowe: kwoty płatności, pakiety programu rolnośrodowiskowego

Streszczenie

W pracy podjęto próbę oceny efektów działania programu rolnośrodowiskowego w województwie warmińsko-mazurskim. Materiał badawczy stanowiły dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Regionalnego w Olsztynie, Głównego Urzędu Statystycznego oraz Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. W latach 2004–2006 rolnicy z woj. warmińsko-mazurskiego najczęściej realizowali pakiety ochrona wód i gleb (41 552,6 ha, 4,6% GO) oraz rolnictwo ekologiczne (153 336 ha, 1,2% UR). Wyniki analizy materiału badawczego świadczą, że zmiany w programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013 mogą przyczynić się do lepszego wykorzystania środków. Konieczna jest jednak bieżąca analiza nie tylko pakietów, ale również grup roślin w ramach poszczególnych pakietów, wsparcie w zakresie kampanii promocyjnej produktów ekologicznych oraz przetwórstwa i dystrybucji produktów.

WSTĘP

Krajobrazy rolnicze Warmii i Mazur to obszary o wyjątkowym znaczeniu dla przetrwania wielu gatunków roślin i zwierząt. Wielką szansą na zachowanie mozaikowych krajobrazów i jednocześnie poprawę jakości życia rolników jest program rolnośrodowiskowy. Jego zasadniczym celem jest promocja systemów produkcji rolniczej przyjaznej środowisku oraz ochrona walorów przyrodniczych

Adres do korespondencji: dr inż. K. Brodzińska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa, Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska, pl. Łódzki 2, 10–727 Olsztyn; tel. +48 (89) 523-32-60, e-mail: katarzyna.brodzinska@uwm.edu.pl

i kulturowych obszarów wiejskich [Plan..., 2004]. Program rolnośrodowiskowy umożliwi odtworzenie walorów środowiska zniszczonego przez intensywne rolnictwo, które doprowadziło do zachwiania bioróżnorodności ekosystemów oraz pogorszenia jakości produkowanej żywności. Ujednolicony system rolnictwa upodobnił krajobraz wiejski wielu wysokorozwiniętych krajów Europy Zachodniej i przyczynił się do utracenia nie tylko walorów krajobrazowych, ale także wartości kulturowych poszczególnych regionów. Zasadnicza różnica między programem rolnośrodowiskowym opracowanym dla Polski a programami większości krajów UE polega na tym, że w naszym kraju zwraca się uwagę na zachowanie aktualnego stanu środowiska naturalnego, a w krajach zachodnich – na odtwarzanie walorów środowiskowych [DOBRZYŃSKA i in., 2004; MARCYSIAK, 2005].

Płatności rolnośrodowiskowe powinny i mogą stać się szansą na zachowanie piękna przyrody i tradycyjnego krajobrazu polskiej wsi, w tym również wsi mazurskiej, zapewniając jednocześnie rolnikom dochody na odpowiednim poziomie. Istnieje jednak obawa, że płatności te mogą przyczynić się do powstawania gospodarstw rolnych, których właściciele będą zainteresowani wyłącznie korzystaniem ze środków UE w warunkach ekstensywnej gospodarki. Aby program rolnośrodowiskowy spełniał swoją rolę, należy analizować nie tylko rodzaje realizowanych pakietów rolnośrodowiskowych, ale także warianty w poszczególnych pakietach, a w przypadku rolnictwa ekologicznego – również dalsze losy produktów ekologicznych. Taką próbę podjęto w niniejszej pracy.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

W Polsce Krajowy Program Rolnośrodowiskowy¹⁾ w latach 2004–2006 obejmował 7 pakietów: rolnictwo ekologiczne, strefy buforowe, ochrona gleb i wód, ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich, rolnictwo zrównoważone, utrzymanie łąk ekstensywnych, utrzymanie pastwisk ekstensywnych [Plan..., 2004]. Cztery pierwsze pakiety można było realizować w całym kraju, pozostałe tylko w tzw. strefach priorytetowych²⁾. W nowym programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013 wszystkie pakiety mogą być realizowane na obszarze całego kraju

¹⁾ PROW, Działanie 4. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt.

²⁾ Strefa priorytetowa (SP) to obszar wdrażania programu rolnośrodowiskowego, na którym panują określone problemy środowiskowe i który wymaga podjęcia działań naprawczych lub ochronnych. Wykaz gmin i obrębów geodezyjnych zaliczonych do poszczególnych stref priorytetowych znajduje się w załączniku nr 3 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz. U. nr 174 poz. 1809 z późn. zm.). W Polsce wydzielono 69 stref priorytetowych, obejmujących łącznie 32% UR (770 800 ha). W woj. warmińsko-mazurskim strefy priorytetowe obejmują 335 535 ha UR, zlokalizowanych w 9 powiatach.

[Program..., 2007]. Liczba pakietów została zwiększona do 9, przy czym realizowane będą nowe pakiety, tj. zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie oraz pakiety przyrodnicze (ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 i poza nimi). Zmiany w programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013 dają podstawy do sformułowania hipotezy, że wdrażanie poszczególnych pakietów programu zależy od korzyści finansowych rolnika z tytułu ich realizacji.

Materiał badawczy stanowiły dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) Oddziału Regionalnego w Olsztynie, Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Zastosowano metodę monograficzną, a obszar badań obejmował woj. warmińsko-mazurskie.

Celem opracowania jest ocena efektów działań rolnośrodowiskowych realizowanych w ramach PROW w latach 2004–2006 w woj. warmińsko-mazurskim w kontekście zmian w programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013.

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

REALIZACJA PAKIETÓW DOSTĘPNYCH NA OBSZARZE CAŁEGO WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Działania rolnośrodowiskowe należą niewątpliwie do jednych z trudniejszych przedsięwzięć, realizowanych w latach 2004–2006 w ramach PROW. W przygotowywaniu wniosku i opracowywaniu planu działalności rolnośrodowiskowej konieczny jest udział doradcy rolnośrodowiskowego, legitymującego się odpowiednim certyfikatem, wydanym przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (w woj. warmińsko-mazurskim uprawnionych jest 115 osób³⁾). Udział doradcy rolnośrodowiskowego jest gwarancją właściwego doboru zarówno pakietu, jak i sposobu jego wdrażania [Dopłaty..., 2005].

Według stanu na dzień 31.08.2007 r. w woj. warmińsko-mazurskim było 2 574 beneficjentów programu rolnośrodowiskowego, przy czym o płatności z tego tytułu najczęściej ubiegali się rolnicy z powiatów: działdowskiego, giżyckiego i braniewskiego. Pakiety systemowe (rolnictwo zrównoważone lub rolnictwo ekologiczne) w woj. warmińsko-mazurskim w 2006 r. były realizowane na powierzchni 25 761,2 ha UR, co stanowiło 2,0% UR. Największy odsetek UR objętych pakietami systemowymi występował w powiatach nidzickim i giżyckim (dominował pakiet rolnictwo zrównoważone) oraz w powiecie gołdapskim (rolnictwo ekologiczne).

Największym zainteresowaniem rolników na omawianym obszarze cieszył się pakiet „Ochrona wód i gleb”, który w 2006 r. był realizowany na powierzchni 41 556,2 ha (4,6% GO). Powierzchnia GO objęta tym pakietem była zróżnicowana

³⁾ Według stanu na 04.09.2007 r.

– od niespełna 1% (powiaty: gołdapski, piski i szczycieński) do 13,5% w powiecie nidzickim i 20% w powiecie giżyckim (tab. 1). Płatności w ramach tego pakietu wynosiły od 330 do 570 zł·ha⁻¹. Wśród działań objętych płatnościami w obrębie tego pakietu jest utrzymywanie pokrycia gleby roślinnością w okresie zimy, przyczyniające się do mniejszego zagrożenia wymywaniem azotanów oraz lepszej

Tabela 1. Liczba beneficjentów oraz powierzchnia użytków rolnych (UR) i gruntów ornych (GO) objęta realizacją poszczególnych pakietów rolnośrodowiskowych; woj. warmińsko-mazurskie, 2006 r.

Table 1. The number of beneficiaries and the area of agricultural (UR) and arable lands (GO) encompassed by particular agri-environmental packages; the Warmia and Mazury province, year 2006

Powiat County	Liczba beneficjentów The number of beneficiaries	Powierzchnia objęta pakietami rolnośrodowiskowymi Area encompassed by agri-environmental packages					
		pakiety systemowe system packages		rolnictwo ekologiczne organic farming		ochrona gleb i wód soil and water protection	
		ha	% UR	ha	% UR	ha	% GO
Bartoszycki	50	56,1	0,1	56,1	0,1	1 712,5	2,6
Braniewski ¹⁾	233	1 446,0	2,0	737,6	1,0	4 375,0	8,6
Działdowski	306	220,6	0,4	198,9	0,3	3 871,9	8,3
Elbląski ¹⁾	104	1 706,5	1,9	1 533,1	1,8	1 769,6	2,9
Ełcki	91	822,6	1,2	822,6	1,2	847,7	1,9
Giżycki ²⁾	234	3 562,2	6,2	677,6	1,2	7 603,7	20,0
Gołdapski	171	3 450,4	8,0	3 450,4	8,0	90,1	0,4
Iławski	183	240,8	0,3	240,8	0,3	1 973,8	3,2
Kętrzyński ¹⁾	107	661,4	0,8	531,6	0,6	2 320,0	3,5
Lidzbarski	79	551,3	1,0	551,3	1,0	1 582,0	4,1
Mragowski ²⁾	92	530,2	1,1	453,7	0,9	1 781,9	5,6
Nidzicki ²⁾	185	6 366,4	12,7	374,2	0,7	5 226,5	13,5
Nowomiejski	132	219,5	0,5	219,5	0,5	1 005,0	2,5
Olecki	46	349,0	0,7	349,0	0,7	491,4	1,4
Olsztyński	164	1 397,7	1,0	1 397,7	1,0	2 193,7	2,3
Ostródzki	133	359,1	0,4	359,1	0,4	3 754,6	5,4
Piski ¹⁾	128	1 577,9	2,9	1 496,3	2,8	158,9	0,5
Szczygieński ²⁾	68	1 540,6	2,1	1 059,0	1,5	150,0	0,4
Węgorzewski ¹⁾	68	702,9	1,8	645,2	1,7	647,9	2,9
Razem Total	2 574	25 761,2	2,0	15 153,7	1,2	41 556,2	4,6

¹⁾ Powiaty częściowo położone w obrębie stref priorytetowych.

²⁾ Powiaty całkowicie położone w obrębie stref priorytetowych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS i ARiMR OR Olsztyn za 2006 r.

¹⁾ Counties partly situated in priority zones.

²⁾ Counties entirely situated in priority zones.

Source: own calculation based on Central Statistical Bureau and Agency for Agriculture Restructuring and Modernisation in Olsztyn data for the year 2006.

ochrony gleby przed erozją [KUŚ, KRASOWICZ; 2001]. Istnieje obawa, że zmniejszenie płatności za pakiet „Ochrona wód i gleb” (średnio o ok. 25%) może zmniejszyć zainteresowanie jego realizacją (bez zmian pozostaje jedynie płatność za realizację wariantu wsiewki poplonowe).

Celem pakietu „Rolnictwo ekologiczne” jest rozpowszechnianie metod rolnictwa ekologicznego w produkcji rolnej, zgodnie z zasadami określonymi w przepisach o rolnictwie ekologicznym⁴⁾. Pakiet ten dzieli się na 8 wariantów w zależności od rodzaju uprawy i etapu certyfikacji gospodarstwa ekologicznego. W latach 2004–2006 płatności mieściły się w granicach od 260 zł·ha⁻¹ (trwałe użytki zielone z certyfikatem) do 1 800 zł·ha⁻¹ (uprawy sadownicze, w tym jagodowe bez certyfikatu).

Gospodarowanie metodami rolnictwa ekologicznego wyklucza między innymi stosowanie nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin. Obejmuje również ochronę gruntów zbędnych do produkcji rolnej (nieużytków), a będących siedliskiem wielu pożytecznych organizmów. Wymaga utrzymania gleby w wysokiej sprawności, dostosowania terminów zabiegów uprawowych (np. koszenia łąk) do czasu wylęgu ptaków budujących gniazda na ziemi. Jest to zatem forma gospodarowania, zapewniająca dużą różnorodność biologiczną terenów nią objętych [DOBRYŃSKA i in., 2004]. W woj. warmińsko-mazurskim pakiet ten był realizowany w 2006 r. na powierzchni 15 153,7 ha UR, co stanowiło 1,2% ogółu UR (tab. 1).

W Polsce odnotowano w latach 2005–2006 stały, regularny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych. W 2001 r. było ich 1 778 i w kolejnych latach ich liczba zwiększała się odpowiednio o: 11,2, 15,6, 64,5, 91,0 i 28,0%. W woj. warmińsko-mazurskim w 2001 r. gospodarstw tych było 81. W latach 2001–2002 ich liczba zmniejszyła się o 4,9%, natomiast w kolejnych latach nastąpił jej intensywny wzrost – o: 63,6, 93,6, 77,0 i 36,0%. W woj. warmińsko-mazurskim liczba gospodarstw ekologicznych w 2006 r. wynosiła 586 (prawie pięciokrotnie więcej niż w 2003 r.). Wyrazne zwiększenie liczby gospodarstw i jednocześnie zmniejszenie liczby przetwórci ekologicznych na tym terenie (w 2003 r. 4, w 2005 r. 2, w 2006 r. 3) w warunkach ogólnokrajowej tendencji przyrostu liczby tych przetwórci (z 22 w 2003 r. do 90 w 2005 r. i 156 w 2006 r.) może sugerować, że w woj. warmińsko-mazurskim zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych nie powoduje wzrostu podaży produktów ekologicznych wymagających dalszego przetwarzania. Może to być również efektem większego zainteresowania produkcją niskonakładowych upraw sadowniczych (np. orzech włoski), na które w programach rolnośrodowiskowych przysługują duże dotacje. W 2006 r. w woj. warmińsko-mazurskim gospodarstwa ubiegające się o płatności z tytułu realizacji pakietu „rolnictwo ekologiczne” miały średnio ok. 36 ha UR. Niestety, nie ma możliwości pozyskania w ARiMR danych dotyczących realizacji poszczególnych wariantów.

⁴⁾ Podstawowym dokumentem prawodawstwa krajowego jest ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. nr 93 poz. 898 z późn. zm.).

Istnieją jednak przesłanki, by sądzić, że niektóre warianty tego pakietu mogą być postrzegane przez rolników wyłącznie w kategorii potencjalnych zysków. Jak podaje KORELSKA [2006], przykład Austrii i Finlandii (kraje o bardzo wysokim odsetku gospodarstw ekologicznych) wskazuje, że dotacje do powierzchni upraw ekologicznych stymulują przestawianie gospodarstw w tym kierunku, nie zapewniają jednak utrzymania tego procesu w dłuższym okresie. Trudno ocenić, w jakim stopniu zmiany płatności rolnośrodowiskowych w PROW na lata 2007–2013 w pakiecie rolnictwo ekologiczne (zwiększenie dopłat do upraw warzywniczych oraz wydzielenie w uprawach sadowniczych grupy roślin sadowniczych niskonakładowych, ze znacząco mniejszą dopłatą, a w przypadku ekologicznych użytków zielonych obowiązek przeznaczania plonu na paszę dla zwierząt) wpłyną na zainteresowanie rolnictwem ekologicznym. Najprawdopodobniej tempo wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych zmaleje, ale ich jakość może się poprawić.

Niewielkim zainteresowaniem rolników cieszył się natomiast pakiet „Tworzenie stref buforowych”. W woj. warmińsko-mazurskim w całym okresie 2004–2006 w ramach tego pakietu złożono jedynie 5 wniosków, w sumie na 7 100 mb. Zakładanie stref buforowych wymaga od rolników obsiania odpowiedniej szerokości pasów specjalnie dobraną mieszanką traw, a następnie właściwej ich pielęgnacji. W programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013 zwiększono płatności za realizację tego pakietu – będą one wynosiły od 44 do 110 zł·(100 mb)⁻¹ w zależności od szerokości strefy i jakości UR [Plan..., 2004; Program..., 2007]. Zwiększenie stawki najprawdopodobniej nie wpłynie na większe zainteresowanie pakietem.

Pakiet genetyczny „Zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich” ma na celu ochronę rodzimych ras zwierząt przez rozpowszechnianie ich chowu w gospodarstwach rolnych. Płatności za realizację tego pakietu są przyznawane dopiero po osiągnięciu minimalnej wielkości stada zwierząt tej samej rasy, wpisanej do ksiąg zwierząt hodowlanych: 4 krowy, 3 klacze, 5 matek owiec rasy olkuskiej, 10 matek owiec innych ras. W latach 2004–2006 płatność na dorosłą samicę danego gatunku i rasy wynosiła od 310 zł·szt⁻¹ (owce) do 1 080 zł (bydło) i 1 300 zł·szt⁻¹ (konie). Płatności na lata 2007–2013 zwiększono o ok. 10%. Do pakietu włączone będą też świny – 570 zł·szt⁻¹. Realizacja tego pakietu wymaga wpisu zwierząt do ksiąg hodowlanych i prowadzenia dokumentacji hodowlanej stada, kojarzenia zwierząt w obrębie ras oraz ograniczenia ilości chemicznych środków używanych w rolnictwie zarówno na polu, jak i w oborze (dodatki paszowe, leki itp.) [Plan..., 2004; Program..., 2007]. W woj. warmińsko-mazurskim pakietem tym objętych było w 2006 r. 110 szt. bydła, 73 klacze i 1 037 owiec. Jest to interesujący pakiet, stanowiący alternatywę np. dla gospodarstw agroturystycznych, również ze względu na pełnione funkcje przyrodniczo-krajobrazowe, etnograficzne i społeczno-kulturowe.

W programie rolnośrodowiskowym na lata 2007–2013 zapisano nowy pakiet „Zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych”. Gospodarstwa, w których uprawia się tradycyjne odmiany warzyw czy zbóż, mogą liczyć na dodatkową do-

płatę od 570 do 800 zł·ha⁻¹. Ciekawą alternatywą jest również dotacja do tradycyjnych sadów składających się ze starych wysokopiennych odmian drzew owocowych (2 100 zł·ha⁻¹) i dotacja do produkcji nasiennej na zlecenie banku genów (4 700 zł·ha⁻¹) [Program..., 2007]. Pakiet ten może cieszyć się dużym zainteresowaniem ze względu na wielkość wsparcia.

REALIZACJA PAKIETÓW W STREFACH PRIORYTETOWYCH

Realizacja pakietu systemowego „Rolnictwo zrównoważone” wymaga od rolników konkretnych działań. Zrównoważone rolnictwo to przede wszystkim zbilansowane nieduże dawki nawozów (na GO do 150 kg N·ha⁻¹·r⁻¹, a na trwałe użytki zielone do 120 kg N·ha⁻¹·r⁻¹ w postaci nawozów naturalnych, mineralnych i kompostów), przestrzeganie prawidłowego doboru i następstwa roślin (min. 3 gatunki roślin w zmianowaniu i nie więcej niż 66% zbóż w strukturze zasiewów) oraz konieczność opracowania i dostosowania planu nawozowego do zasobności gleby i osiąganego plonu. Wymagane jest również zachowanie istniejących w gospodarstwie trwałych użytków zielonych i użytków ekologicznych oraz obsada zwierząt (bydło, owce, kozy, konie) nieprzekraczająca 1,5 DJP·ha⁻¹ powierzchni paszowej [Plan..., 2004]. W woj. warmińsko-mazurskim pakiet ten był w 2006 r. realizowany na powierzchni 10 607,5 ha (3,2% UR w strefach priorytetowych), ze znacznym zróżnicowaniem w poszczególnych powiatach – od poniżej 1% (węgorzewski, piski, mrągowski i szczycieński) do 12% (nidzicki) – tabela 2.

Pakiet „Rolnictwo zrównoważone” stosowano raczej niechętnie, mimo niekwestionowanych korzyści środowiskowych wynikających z jego realizacji. Wyniki badań przeprowadzonych na zbiorowości gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną wykazały, że gospodarstwa spełniające jednocześnie 5 kryteriów zrównoważenia środowiskowo-produkcyjnego stanowiły w 2004 r. zaledwie 7% zbiorowości FADN⁵⁾ w Polsce. Najbardziej liczną grupą były gospodarstwa rolne spełniające kryterium obsady zwierząt na użytkach rolnych, natomiast najmniej liczna zbiorowość to gospodarstwa spełniające wymóg udziału zbóż w strukturze zasiewów [WILK, 2006]. Trudności ze spełnieniem wymagań tego pakietu, stosunkowo mała płatność, wynosząca w latach 2004–2006 zaledwie 160 zł·ha⁻¹ z pewnością miały wpływ na decyzje producentów. W PROW na lata 2007–2013 płatność w ramach tego pakietu zwiększono do 360 zł·ha⁻¹ i rozszerzono jego zasięg na obszar całego kraju. Zmiany dają podstawy do przypuszczeń, że zainteresowanie pakietem się zwiększy.

Pakiety mające na celu ekstensyfikację łąk i pastwisk w latach 2004–2006 mogły być realizowane jedynie w strefach priorytetowych. Płatności za realizację pakietu utrzymanie łąk ekstensywnych wynosiły od 400 do 1 030 zł·ha⁻¹ (jedno-

⁵⁾ FADN – europejski system zbierania danych rachunkowych (Farm Accountancy Data Network).

Tabela 2. Realizacja pakietów rolnośrodowiskowych dostępnych jedynie w strefach priorytetowych; woj. warmińsko-mazurskie, 2006 r.

Table 2. Realization of agri-environmental packages available only in priority zones the Warmia and Mazury province, 2006 year

Powiat County	Powierzchnia UR w strefach priorytetowych Area of agricultural lands in priority zones	Powierzchnia objęta pakietem rolnictwo zrównoważone Area included into sustainable agriculture package		Powierzchnia UZ w strefach priorytetowych Area of grasslands in priority zone	Powierzchnia objęta pakietem ekstensywnych Area included into the package: maintenance of extensive farming		
		ha	% UR ¹⁾		łąk meadows	pastwisk pastures	% UZ ¹⁾
Braniewski	22 928	708,4	3,1	6 066	764,8	73,6	13,8
Działdowski	–	21,7	–	–	0,0	0,0	–
Elbląski	10 402	173,4	1,7	3 059	4,6	0,0	0,2
Elki	–	0,0	–	–	294,1	0,0	–
Giżycki	57 151	2 884,6	5,0	18 952	227,4	26,6	1,3
Gołdapski	–	0,0	–	–	0,0	107,0	–
Kętrzyński	12 127	129,8	1,1	3 893	13,2	6,2	0,5
Mragowski	49 972	76,5	0,2	18 285	207,9	267,5	2,6
Nidzicki	49 999	5 992,2	12,0	11 177	61,1	0,0	0,5
Piski	33 166	81,6	0,2	16 389	438,7	20,5	2,8
Szczycki	72 763	481,6	0,7	34 189	308,1	14,6	0,9
Węgorzewski	27 027	57,7	0,2	10 872	109,0	52,3	1,5
Razem Total	335 535	10 607,5	3,2	122 882	2 429,6	568,3	2,4

¹⁾ Udział powierzchni użytków rolnych (UR) i użytków zielonych (UZ) w strefach priorytetowych, na której realizowane są pakiety rolnośrodowiskowe.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS i ARiMR OR Olsztyn za 2006 r.

¹⁾ The share of agricultural lands (UR) and grasslands (UZ) in priority zones where agri-environmental packages are realized.

Source: own calculation based on Central Statistical Bureau and Agency for Agriculture Restructuring and Modernisation in Olsztyn data for the year 2006.

kośne, ręcznie wykaszane), a za utrzymanie pastwisk ekstensywnych od 230 do 560 zł·ha⁻¹. Realizacja pierwszego z pakietów polegała na zakazie wykonywania większości zabiegów uprawowych, konieczności przestrzegania odpowiednich terminów i zasad koszenia. Celem drugiego było kontynuowanie użytkowania pastwiskowego w warunkach następujących ograniczeń: skrócenie sezonu pastwiskowego, ograniczenie nawożenia do 60 kg·ha⁻¹·r⁻¹ i obsady zwierząt do 1,0 DJP·ha⁻¹. W 2006 r. pakiety te były realizowane w woj. warmińsko-mazurskim na powierzchni blisko 3 tys. ha UZ, co stanowiło 2,4% UZ położonych w strefach priorytetowych.

W „Programie rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013” zachowano bez większych zmian pakiet „przyrodniczy” w postaci pakietu utrzymanie łąk i pastwisk ekstensywnych z planowaną dopłatą ok. 1 400 zł·ha⁻¹. Konieczne będzie jednak sporządzenie dokładnej dokumentacji przyrodniczej siedliska. Jako jego uzupełnienie pojawił się nowy pakiet „ekstensywne trwałe użytki zielone” (dopłata ok. 500 zł·ha⁻¹), ze zdecydowanie mniej rygorystycznymi wymaganiami niż w pakiecie przyrodniczym. Pakietem tym może być objęta praktycznie każda ekstensywna łąka czy pastwisko, na których nie będzie realizowany pakiet przyrodniczy [Program..., 2007]. Ze względu na stosunkowo duży odsetek UZ w woj. warmińsko-mazurskim można oczekiwać, że zainteresowanie rolników realizacją tego pakietu będzie duże.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Nakłady ponoszone na ochronę środowiska to niewątpliwie nakłady długoterminowe, a ich efekty trudno zmierzyć. W tym kontekście również ocena efektów działań rolnośrodowiskowych jest niezwykle trudna. W 2005 r. w wyniku kontroli gospodarstw realizujących działanie „wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt” stwierdzono nieprawidłowości w 67,78% skontrolowanych gospodarstw rolnych w kraju, przy czym w 2,81% były to znaczące nieprawidłowości⁶⁾. W gospodarstwach tych powinny być zatem podjęte odpowiednie działania w celu zachowania prawa do wsparcia finansowego.

Analiza zebranych materiałów oraz planów rolnośrodowiskowych na lata 2004–2006 i 2007–2013 skłania do wyciągnięcia poniższych wniosków.

1. Zróżnicowane zainteresowanie rolników realizacją poszczególnych pakietów w ramach programu rolnośrodowiskowego PROW na lata 2004–2006 przyczyniło się do wprowadzenia zmian w programie na lata 2007–2013, co wyraża się zarówno zmianą pakietów, jak i wielkości wsparcia. Istnieją przesłanki, by sądzić, że

⁶⁾ Sprawozdanie roczne z realizacji PROW na lata 2004–2006 za rok 2005, MRiRW, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich, Warszawa 2006.

zmiany te pozwolą w większym stopniu rekompensować rolnikom koszty związane ze świadczeniem usług na rzecz poprawy środowiska.

2. Realizacja programu rolnośrodowiskowego wymaga bieżącej analizy nie tylko pakietów, ale również grup roślin w ramach poszczególnych pakietów (OR ARiMR nie dysponują obecnie takimi danymi). Wysokie płatności za realizację niektórych pakietów sprawiają, że niektórzy rolnicy traktują te płatności w kategorii przychodu, redukując koszty do koniecznego minimum, by dochód był jak największy. Uczestnictwo w programie rolnośrodowiskowym wyłącznie przez pryzmat uzyskania korzyści finansowych może być przyczyną nieprawidłowości stwierdzanych podczas kontroli.

3. Rozwój rolnictwa ekologicznego nie może być wspierany wyłącznie przez płatności do powierzchni upraw ekologicznych. Konieczna jest również odpowiednia promocja produktów, rozwój przetwórstwa oraz usprawnienie kanałów dystrybucji produktów ekologicznych. W woj. warmińsko-mazurskim jest niewiele sklepów oferujących żywność ekologiczną (w Olsztynie 6). Niewielkie zapotrzebowanie na produkty ekologiczne, brak kanałów dystrybucji oraz przetwórci sprawiają, że znaczna część produkowanych ziemiopłodów ekologicznych jest sprzedawana jako surowce konwencjonalne. Rozwój produkcji ekologicznej w tym regionie w znacznym stopniu będzie zależał od możliwości pozyskiwania krajowych oraz unijnych rynków zbytu.

LITERATURA

- DOBZYŃSKA N., JOBODA M., KLISOWSKA A., LIRO A., SZEMPLIŃSKA M., 2004. Przewodnik po krajowym programie rolnośrodowiskowym. Warszawa: MRiRW ss. 28.
- Dopłaty do działań rolnośrodowiskowych. 2005. Biul. Inf. MRiRW nr 5 ss. 34.
- KORELSKA E., 2006. Rolnictwo ekologiczne w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej. Zesz. Nauk. AR Wroc. Rol. 87 (540) s. 241–246.
- KUŚ J., KRASOWICZ S., 2001. Przyrodniczo-organizacyjne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolnych. Pam. Puł. z. 124 s. 273–288.
- MARCYSIAK T., 2005. Realizacja programów rolnośrodowiskowych w woj. kujawsko-pomorskim. Pr. Kom. Nauk Rol. Biol. Bydg. TN 44 s. 353–360.
- Plan rozwoju wsi i rolnictwa na lata 2004–2006, 2004. Warszawa: MRiRW ss. 186.
- Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013, 2007. Warszawa: MRiRW ss. 400.
- WILK W., 2006. Gospodarstwa zrównoważone w świetle danych FADN. W: Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym. Cz. 2. Warszawa: IERiGŻ s. 25–42.

Katarzyna BRODZIŃSKA

**REALIZATION OF AGRI-ENVIRONMENTAL PROGRAMME
IN WARMIA AND MAZURY PROVINCE**

Key words: agri-environmental packages of the programme, payment quota

S u m m a r y

This paper presents the effects of agri-environmental programmes in the Warmia and Mazury province. Studied data were taken from regional branch of the Agency for Agriculture Restructuring and Modernisation in Olsztyn, from Central Statistical Bureau and the Central Inspectorate of Trade Quality of Agricultural-Food Products. Within agri-environmental programme in the years 2004–2006, farmers of the province were most interested in soil and water protection package (undertaken in 41 552.6 ha i.e. in 4.6% arable land) and in organic farming (153 336 ha, 1.2% agricultural lands). The analysis showed that changes in agri-environmental programmes for the years 2007–2013 would result in better utilization of financial means. Realization of the agri-environmental programmes needs current analysis of packages, but also of plant groups in particular packages. The support of promotion campaigns of ecological products, food processing and distribution is also necessary.

Recenzenci:

prof. dr hab. Stanisław Łojewski

dr inż. Jerzy Prokopowicz

Praca wpłynęła do Redakcji 19.09.2007 r.